

Fóia enciclopedica si beletristica cu ilustratiuni.

PEST'A

5/17

fauru

1866.

Ese in fie-care luna de trei ori adeca in 5. 15. si 25. dupa c. v. contienendu doue côle.

Pretulu pentru Austria

pe Jan.—Jun. 4 fl. —
pe Opt.—Jun. 6 fl. — cr.

Pentru Romania

pe Jan.—Jun. unu galbenu.

Nr.

4.

Cancelari'a redactiunei

Strat'a lui Leopoldu Nr. 18.

unde sunt a se adresá manuscriptele si banii de prenumeratiune.

Epistolele nefrancate nu se primescu si opurile anonime nu se publica.

II

kursu

anualu.

P. I. BÉRANGER.

Barbatulu, alu carui portretu se póte vedé pe pagin'a acésta, e cunoscutu in tóta lumea culta; densulu a fostu o capacitate europeana, celu mai renumitu poetu poporalu alu francilor.

P. I. Béranger erá unu adeveratu fiu alu poporului. Despre parintii densului nu se scie de siguru ce au fostu; se presupune, cá tata-seu erá mai saracu, decâtu sê fi fostu in stare a tiené pre pruncii sei, asiá tenerulu Béranger, care fu nascutu la 1780, vinila mosiu-seu, carele erá unu croitoriu in Paris si acesta impreuna cu o matusie a sa lucrescú. Inca in tenere-

P. I. Béranger.

tiel sale odata tata-seu lu-intrebá, cá ce vre sê fia? „Poetu!“ respunse junele. La erumperea revolutiunii tenerulu Béranger fu tramisu la matusia-sa in Picardia, unde elu trebuiá sê cetesca fie-care di matusiei sale din catechismu; dens'a erá o femeia cu multa pietate, deci fôrte mare fu mirarea ei, cand intr' o di aflá cá paginile catechismului erau pline de citatiuni din Molière, Racine si Voltaire. Pe tempulu acela elu amblá la scola, apoi se facú culegatoriu de litere in o tipografia. In loculu celu d'antâiu anim'a lui se implú de idei republicane, ér in alu doile de poesía. Apoi se 'ntórse era la Paris, dar anim'a

junelui erá nimerita de saget'a amorului, o frumoasa picardina cu numele Lisiora i rapí pacea sufletui; a si scrisu o multime de poesii incantátore despre Lisiora din Picardia. Ajungandu la Paris, mai multi roialisti lu-imbiana cu sume mari de bani, numai ca poetulu poporului sê pasiésca in taber'a lor, dar elu respinse cu demnitate tote favorurile imbiate. Mai tardiu inse avendu a se luptá cu multe neajunsuri materiale, adresá o epistola la Lucianu Bonaparte, alaturandu si câte-va poesii; primí unu respunsu fôrte amicabilu si o suma marisióra de bani si mai tardiu ca membrulu Academiei si pensiune. Asta lu-facú nedependinte si d'ací incolo inceptú a traí numai poesiei.

Cea d'antáia colectiune de poesiiile lui, i facú renume in tota Francia, poporulu in tote partile inceptú a cantá cantecele lui. Intr' aceste Napoleonu cadiú. Béranger, carele pre câtu erá de mare admiratoru alu geniului, pre atâta urea pre despotulu, n'a scrisu nimica despre elu. Dar restauratiunea Burbonilor desceptá maní'a sa, si scrise câte-va cantece in contra regimului.

Pentru asta fu amoniatu aspru din partea politíei, si densulu doi ani de díle nu mai potú publicá poesii sub numele seu, ci numai anonim.

La anulu 1821 publicá o alta colectiune de poesii, carea contínea multe din cele mai muscatóarele sale satire. Pentru asta fu judecatu la inchisóre de trei luni si la platirea unei sume de bani. Esíndu din inchisóre publicá érase unu tomu de poesii, cari inse satirisandu fôrte aspru pe Jesuiti, poetulu fu judecatu a platí 10,000 de franci, si a siedé câtu-va tempu inchisú. Sum'a o platí in loculu seu cas'a Lasitte, si in prinsóre lu-cercetau ómenii cei mai de frunte ai Franciei. Apoi se retrase la tiera si traí in Passy in simplitate fericita, ocupandu-sé numai de poesia; ministri si alti ómení mari lu-cerctara acolo; literatii ténerei affau la densulu o primire fôrte amicabila. D'aice se mutá la Fontaineblau, mai tardiu la Thours. Acolo traíá forte retrasu, in fine se întórse ér la Paris. De la Ludovicu Filipu nu primí neci titlu, oficiu, neci scaunu in Academia, séu ordinulu onórei. Pana 'n finea vietiei sale traíá simplu si retrasu. Muierea sa Judita morí la anulu 1855, acésta lovitura lu-atinse forte amaru, pana ce la 1857 morí si elu, si se inmormentá cu o pompa grandíosa.

CAPUTULU MEU.

(De Béranger.)

Remani fidelu, caputulu meu amatu!
Noi laolalta amu inbetranitu.
De diece ani totu eu te-am periatu,
Neci Socrate nu te-ar mai fi iubitu.
Cand sórtea ar combate vitregesce
Spre panur'a-ti ce multu o folosimu:
Imita-me, restá filosofesce;
Amice vechiu sê nu ne despartîmu!

Tînu minte, (câ-ci am buna memoria,)
De cea d'antáia dí cand te-am portatu;
Fu onomastic'a-mi si 'n veselía
Amicii mei cei buni te-au si cantatu.
Si saraci'a ta, ce me onóra,
Nu i-au respinsu sê nu ne 'npretenimu,
Serbá-ne-arú si adi ca si-odinióra . . .
Amice vechiu sê nu ne despartîmu!

Pe dosu-ti o carpire frumosica!
Acesta inca-e suveniru placutu;
O séra vrui sê fugu de-a mea Lisica,
Dar manusiór'a ei m'a retienutu.
Te-a spintecatu si-acésta 'mpregiurare
Facú sê mai remanu, sê mai glumimu;
Trei díle te cosú fara 'nctare . . .
Amice vechiu sê nu ne despartîmu!

Implutu-te-am eu de mirosu de ambra,
Cu ce se 'ngamfa adi nenumerati;
Espusu-te-am yr' odata 'n antisiambra
La domnii cei mari si 'nganfati?!
Si pana cand multi se luptau cu-ardóre
Pentru colórea unui ordu sublimu:
Pe peptulu teu erá o simpla flóre,
Amice vechiu sê nu ne despartîmu!

Sê nu te temi de-acele díle grele,
In cari erá egalú alu nostu destinú;
De-acele díle de placeri si gele,
De vífore si sore multu seninu.
Sentiescu câ eu nu peste multu, indata
O sê depunu ori ce vestimentu, duru, finú;
Ascépta dar ca sê finimu d' odata,
Amice vechiu sê nu ne despartîmu!

Iosifu Vulcanu.

Geniul lui Stefanu celu Mare.

— Novela istorica, — premiata cu siese galbeni. —

(Urmare.)

— Vod'a sê móra! strigara conjuratii cu ura nedumerita. Tempulu trece, Stefanu secera invingeri, si amagesce la sine tiér'a si unii dintre boieri — continuà vetavulu. — Cu câtu va naintá tempulu, cu atátu va fi mai grea ajungerea scopului, si cu câtu ne vomu padí, cu atáta vomu scapá mai ingraba de rusinea, de care rosiescu adi boerii. La Stefanu sperantia nu e, — Radu ar lucrá in favorea boerimei, cand ar cadé Stefanu. Stefanu dara trebue sê cada!

— In mormentu! — câ 'n viétia a lasá pe Stefanu e periculosu — strigá unulu dintre conjurati, ér ceialalti faceau cu capulu aprobandu.

Vetavulu continuà :

— Radu promite viétia boerimei si privilegiilor ei, Stefanu i promite mórte. — Radu iubesc boerimea si se ajuta de svaturile ei, — Stefanu o uresce, o ignorédia si o rusina. Stefanu e demnu de mórte!

— Stefanu e demnu de mórte!! repetera conjuratii unanimu.

— Vetí da parerea câte unulu! — Ce dice conjuratulu a doispredecele? — intrebá vetavulu. — Conjuratii numai cu numerulu se provocau.

— Toti voimu mórtea lui Stefanu! Strigara conjuratii toti.

— Jurati-ve!

— Juránu!

— E bine! boerimea e tiér'a, a boerimei e tiér'a, sub boerime e tiér'a; cine crede alta, sê móra! Sê traiesca boerimea!

— Sê móra Stefanu, ca sê traiesca boerimea! strigara conjuratii!

— Acum veti defige tempulu.

Conjuratii prinsera a schimbá vorbe unulu cu altulu, — si dupa câteva minute de consultare, conjuratii proieptara a asteptá ocasiunea binevenita, atunci vetavulu va impliní detori'a a li dá de scire; — Vetavulu, conjuratulu intáiu aprobá; apoi siediú langa mésa pe lavitia si-si schimbá o fatia morósa ca unu demonu.

— Voru pasí nainte acusatii! dise, si unulu dintru conjurati se sculá de la mésa si disparú intru unu parete pe o crepatura. Peste unu minutu se 'ntórse îndereptu, si dupa elu indata se ivescu doi barbati infioretori, — cu vestminte rosii ca sangele si legati pe la bratie cu sabii. — Inaintea lor aducu trei tierani prinsi: unulu

de etate midilocia, ér doi tineri, pré tineri de o scena ce se va 'ntemplá . . .

Acesti trei tierani fúra acusatii.

— Ce pecatu ii acusa pe acestia? intrebá vetavulu cu o vorba grea.

Unu caláu din cei doi cu vestminte rosii pasí nainte.

— Acesti doi teneri au latítu faim'a prin satele vecine, cà in codru la capela se aduna adese mai multi strigoi, séu suflete necurate, si umbra nóptea cu lampe pe sub pamentu. Satele vecine credu povestea lor si sunt curióse a vedé loculu strigoiloru.

— De unde sciți voi acésta fetiori? intrebá vetavulu. Si cine mai scie de acésta?

— Am ratecitu in codru si am datu de capela intr'o nópte, si am vediutu din capela pe o gaura lumina sub pamentu. Altulu nu scie nimenea de acésta cinstite drace! respunse bietulu tieranu pré naivu.

— Mintenu vei sci câ eu sum mai multu decátu draculu!

— Maria ta vetavulu draciloru, — se corese copilulu fricosu.

Vetavulu se 'ntórse catra acusatulu alu treile. Acesta erá unu omu garbu, neproportiu-natu, si se pareá a fi cam prostolanu.

— Cine e acesta, ce a facutu? intrebá vetavulu.

Caláulu respunse: Acestu omu l'am prinsu scrutandu pe la gur'a unei gaure. Cine e nu seimu!

— Eu sum Toma padurariulu — dise prinsoneriulu umilitu. Sum venatoriu ambliu prin codru dupa féra. Am puscatu o caprióra, si nu fu 'ntalnitá bine, si a intratu intr'o gaura; eu o am cautatu, si m'au aflatu omenii acestia fara mila si m'au prinsu si m'au adusu aici, nu sciu unde. De trei dile nu mi-am vediutu cas'a, si am féta singura vetave, si va plange dupa mine. Mai bine m'ati maná a casa.

Bietulu Toma nu avea pofta rea, dar vetavulu aruncá o privire preste sírulu conjuratiiloru. Acestia toti facura cu capulu, apoi vetavulu dise încetu: Mórte.

Caláii luara captivii cu iutiéla si-i aruncara éra pe o gaura a treia, inca necunoscuta de noi.

Conjuratii tacura toti. In cella erá tacere mormentala. Si acum se audí o racnitura infioratóre si . . . éra fu tacere ca 'n beserica.

Vetavulu se scolá, dadú semnu, si cu o stringere de mana se departara toti, pe unde au venitu.

Stefanu resufflá greu, câtu de ostenela, dar mai tare obositu de spectacululu acestu infiora-

toriu ce-lu vediu. Dupa departarea conjuratiloru mai statu câtuva tempu, apoi se urcara ambii din loculu celu ascunsu, si statura in midiloculu celei.

— E visu séu adeveru ce vediuiu Genie ?

— Tóte sunt adeveruri Voda. Grigesceti de viétia, éca nu potu mai multu! . . .

Stefanu sta cu manile 'nerucite, apoi deschise usi'a pe unde a disparutu calâii cu captivii.

— Voda Voda, nu scii unde mergi, eu nu cunosc loculu pe acolo, — dîse geniulu, temandu pe Stefanu de orice pericu.

— Lasa-me Genie, voescu a vedé ce s'a intemplatu aici, — dîse Stefanu, si dadu pe nesce trepte in josu pipaindu, pana ajunse intr' alta cella, ce se pareá a fi sub cabinetulu conjuratiloru. Acésta erá plina de paie maruntiele. Stefanu pasi nainte câti-va pasi, si dadu de unu cadavru, si-lu pipaí; dadu si de alu doile, pana mai pe urma afla patru cadavre. Doua erau sugrumate cu latiu ér' cele doua strapunse in sinu. Stefanu esí apoi afara. Geniulu lu-asteptá in cabinetu, si pornira ambi pe canalulu pe unde au venitu, pana ajunsera in cell'a cea mai desupra si apoi in turnulu capelei. Stefanu privi catra diori — ce se vedeau rosîndu si-si sterse fruntea. Apoi plecara la cai in pesterea amintita.

— Ah Genie, cu multu ti-sum detoriu, si nu me lasi a te cunosce, — suspinâ Stefanu; si figur'a tacea blanda.

Preste cateva minute ajunsara la cai, se suira calari si pornira 'ndereptu.

— Ai vediutu Stefane complotulu conjuratiloru. In taber'a ta nu voiu poté strabate, pote nu ne vomu intalni mai multu, in veci; nu te uitá de mine! — dîse geniulu cu o dorere secreta.

Stefanu scóse unu anelu si i-lu dede. Pe anelu erau taiéte cuvintele: Stefanu V. Voda Moldovei.

— Cu acesta vei intrá in taber'a mea Genie, ori-candu, — dîse Stefanu.

Oh vina la mine adese ori, eu te iubescu, mi-e doru de tine cand nu te vedu si me dóre cand te departedi! . . .

Geniulu tacu.

Peste câtuva tempu esira din codru. Aci erá unu drumu amblatu.

— Pe aci vei merge Voda, si vei ajunge la Racova, si de acolé la castre — dîse geniulu!

— Oh Genie, Genie, spune-mi cine esti. Pré mare servitiu neremuneratu!

— Eu sum bogatu Stefane! Ce nu am numi pote da Voda Moldovei!! . . .

— Genie! . . . voi a o rugá Stefanu; dar geniulu disparu pe o carare in codru, ca o fantasma usióra.

II.

Stefanu celu Mare in urm'a traptatelor e in pace cu ungurii si cu Casimiru, regele poloniloru; ér cu tier'a romanésca pe pitioru de bataia.

Câ-ci Stefanu a portatu viptoria stralucita a supra lui Vladu Voda Tiepelusiu la „Rimniculu Seratu“. Multe díle a tienutu batali'a acésta, multu sange a cursu, multe veduve au remasu orfane, amante plangatóre; — dar Turcii au ajunsu de graba a casa preste Dunare, câ-ci Turcii sciau dícal'a: câ fug'a-e sanetosa maestria . . .

Vladu Voda Tiepelusiu fu prinsu, si mai multi boeri. Apoi Vod'a fu omoritu, ér boerii cei ce scapara, luara lumea 'n capu si trecura Dunarea la Turci.

Pe tronulu tieriei romanesci fu redicatu Vladu calugarulu.

Cand s'a strinsu in Turcia o lume de boeri, s'au dusu la Mehmetu II. Sultanulu Turciloru cu Radu, fiulu celu erou alui Vladu Voda Tiepelusiu, si s'au plansu. Divanulu dîse in sine câ voru face bucuria marelui profetu cand s'ar inmúlti Mohamedanii, si ar perí viti'a gauriloru de pre pamentu, si a ascultat cererea boeriloru. Si a strinsu oste mare; oste turcésca, si o-a menatu in tier'a romanésca sê devaste si sê redice pe Radu pe tron. Apoi a venitu oste mare, oste turcésca in tier'a romaniloru, si a fugaritu pe Vladu calugarulu, clientulu lui Stefanu in Moldova. — Apoi s'a asediatu in tier'a romaniloru ca lacustele, si a prinsu a traí din sudóra tieranului.

Copilitiele romane cu cositie dalbe mergeau la secere pe unde a mai remasu grane, si sece-rau si aduceau la ostasii turcesci sê-si traésca lumea dalba. Radu ridea si-i pareá bine câ-su turcii in tiéra, câ e tare si mare cu ei . . .

Stefanu Voda audí câ turcii alungara pre Vladu Calugarulu pana la Berladu si se maníá, si-si strinse Moldovenii si urdiá batalia grea si facea pregatiri mari. Dar Radu Voda inca nu dormiá; si Radu erá omu crancenu si ferosu. Stefanu erá leu, Radulu erá tigrú; pe Stefanu lu-portá unu visu dulce de gloria, fala si fericierea tierii, pe Radu visulu de gloria, superbia vatemata si unu doru de resbunare; Stefanu voiá invingeri si domnia, si Radu nu mai putínu. Doi genii, doue suflete nalte in romanía, dar conduse de pasiuni omenesci. Ce nu ar fi potutu face acestea doua meteore cu bratiele

unite, — doua meteóre, la cari privea Europ'a cu frica ascunsa?! De a blastematu Dmnedieu romani'a, a disu asia : Sê aibi tiéra, tote ce ti voru trebuí, munti de aur, campii manóse, ómeni mari, resboie si invingeri; dar sê domnéscá ur'a si discordi'a in poporul tu!

Radu audí de pregatirile lui Stefanu si se gatá de resboiu. Isa pasia intrá in romania cu douaspredece mii de turci si se asiediá pe campurile romaniei, — si Isa pasia veniá cu sperantie mari. Cand a trecut Dunarea in romania si-a opritu vezirii cei mai bravi in locu si li-a spus, cá cand voru inturná indereptu preste Dunare voru pune capulu lui Stefanu intro giordalunga si asia voru intrá in Turcia. — Isa pasia s'a juratu preacesta, si vezirii diceau cá in Stambulu voru jucá dantiulu turciloru róta pe langa capulu lui Stefanu Vodu.

Cine scie ce se va 'ntemplá?! . . .

* * *

Prin castrele moldovane umblá o fama superstitiósá. Ostasii vorbiau unulu

catra altulu in secretu, nu dormiau tóta nóptea, asteptau si pandeau. . . .

Stefanu Voda se 'nsotiesce cu suflete din ceea lume, cu umbrele stramosiloru, antecesoriu sei, — si lu invétia a carmuí tiér'a, a conduce poporul. Lu-pórta nóptea prin castre si éra se departa. Paditorii au vediutu o naluca dalba venindu nóptea in castre. Umbla in giurulu ostei calare, strabate prin tabera si nu se teme de arma. Se apropie de cortulu lui Stefanu

Voda, intra in cortu, lu-treliiese din somnu si-lu chiama cu sine, si ambla prin castre in nopti dalbe lunóse. Stefanu Voda nu se teme de ea si o petrece departe 'n nópte. Nimenea se póte apropiá de ea, numai Stefanu; cu nimenia vorbesce numai cu Stefanu. Si Stefanu a datu mandatu aspru in tabera, sê nu o padiésca nimenea, sê nu o persecutedie nimenea, si sê nu o atinga nimenea. Si Stefanu Voda e crancenu;

celu-ce nu implinesce mandatu, móre prin sabia. Pe Stefanu nu-lu intréba nimenea de naluca noptiloru, cá Stefanu se supera si se perde 'ntru meditare grea. Demultu nu o a vediutu nimenea. — S'a maniatu pe Stefanu, cá Stefanu Voda e crudu a esulatu boerii, si vérsa multu sange de romanu. Asiá se vorbesce prin tabera.

Inaintea batailoru totudéuna se ivea nóptea, nevediuta de unde vine, ca cum ar cadé din ceriu, ca cum ar esí din pamentu. Si umblá prin tabera si vorbia cu Stefanu. — Acum nu o a vediutu nimenea demultu; — cine scie unde e, cine

scie ce voesce, pentru ce nu vine?!

Mane voru plecá 'n batalia. Noptea s'a inceputu, si naluca nu se ivesce. Voru perde lupt'a!

Stefanu Voda siede 'n cortu cu boerii, si planisédia lupt'a.

(Va urmá.)

Vasilii Ranta Buticescu.

Romani din Hatiegu. (Dupa originalulu lui Barabás din museulu din Pesta.)

HORIA si CLOSCA.

(Urmare.)

Reu armati, neorganisati, fără capitani instruiti, parasiti de fruntasii natiunii, tieranii romani nu se potura tine lungu timpu in faci'a óstei imperatesci. Ei se supusera, capii loru fura tradati, si peste pucinu, esecutati in modulu celu mai barbaru.

Multa vorba s'a facutu, si multe cercetâri mai alesu din partea Unguriloru, asupr'a scopului acestei rescóle. Éra unu istoricu adevveratu, care scie si vré sê privésca lucrurile cu ochiu filosoficu, care cunósce legatur'a logica a celoru trecute cu cele presinti, nu póte sê sté unu momentu la indoéla, nici asupra causeloru, nici asupra scopului adevveratu alu rescólei de la 1784. Nu procesulu cu dregatorii si arendsii dominiului Zlatna; nu conscriptiunea militaria la care alergá Romanii; nu caletori'a lui Horia la Vienna, nici reformele lui Iosifu, séu slabitiunea si lips'a de intielegere a guvernului civile si militaru alu Transilvaniei sunt adevveratele cause ale acestei rescóle. Tóte acestea érá incidente cari potea sê grabésca si sê ajute chiar', éra nu sê dea nascere unei revolutiuni. Revolutiunile nu nascu dintr' unu incidentu, ci dintr' o necesitate. Gramad'a apesariiloru de seculi, ce nu mai érá de portatu : éca adevverat'a causa a rescólei lui Horia.

Ce se tiene de scopulu rescólei: cine se mai póte induoi cá Horia se luptá pentru libertate, si inca pentru libertate, nu numai sociale, dara si politica si natiunale, precum se vede din punctele ce a tramisu elu tablei din Hunedóra. Elu se luptá pentru dreptulu poporului celui mai vechiu si mai asupritu alu tieriei, in contra celui mai neinfrenatu poporu aristocraticu care nu-si intemeiá tirani'a de cátu in fortia, in sabia, in cucerire. La 1784, elu proclamá cu arm'a in mana intr' o tierisióra departata si de abia cunoscuta a Europei resaritene, principiile, cari, preste veri-o cinci ani in urma, avea sê triumfe in cea mai luminata si mai civilisata tíera a apusului si a lumii. La 1784 elu cade martiru ideelor pentru cari avea sê se lupte si nepotii lui la 1848.

Crudimi s'au comisu, ce e dreptu, mari si infricosiate, pradi, aprinderi, omoruri, din partea Romaniloru ca si din partea Unguriloru, la 1784 ca si la 1848. Acésta e trístá fatalitate a totoru rescóleloru, a totoru justitiiloru populare. Sunt dorerile nasceriloru si ale renasceriloru, sunt urmarile justitiei resbunatórie. Considerandu natur'a desvaloririi omenesci, noi plan-

gemu mai multu de cátu ne miramu de aceste crudimi. Crudimile nóstre se comitu la 1784, se comitu in Transilvania, la marginea Europei si asupra unei aristocratii cerbicoése si neinfrenate. Éra in Francia, cea civilisata, in urma cu cinci ani, la 1789, resturnandu-se institutiunile lumii vechie, se proclama libertatea tieranului de cátra chiaru domnii lui. Aici, resbunarea, ar' crede omulu, nu-si mai potea avé locul: din contra, numai recunoscintia cátra generosii liberatori. Si cu tóte acestea, tieranii francesi, in locu de multiamita, chiaru in momintele eliberarii, gasira de cuviintia a resplatí boeriloru nedreptátile seculiloru. Érá o crima atunci a fi nobile, nici sesulu nici etatea nu mai aperá de resbunarea multímii. Crudimile loru infioratórie tienu veri-o duoi ani de dile, crudimi cu cari nu se mai potu asemená escesele tieraniloru romani de la 1784.

Noi plangemu, nu aprobamu aceste justitie, dara nici potemu acúsá pre cine-va din poporu : nu, pentru cá justitiile lui sunt impersonali ca justiti'a lui Dumnedien, cum díce Victor Hugo. In locu de a acúsá cu nesocótintia, mai bine sê intrebâmu si se cercetâmu ca istorici si filosofi, ce voiau Romanii de la 1784, si ce voiau aceia asupra cároru se resculasera ei? Acesti tierani, acesti Romani, despoiati de tóte, goli si flamandi, pre ale caroru facie érá sapate nedreptátile si dorerile vécuriloru, selbatici de suferintie si de resbunare, urlandu si dandu pre mórte, cu sap'a, cu cós'a, cusecurea, ce voiá ei? Ei voiá capetulu apesarii, libertatea si egalitatea, pana pentru toti, dreptatea pentru toti; impinsi la cele din urma, afara de sine in-si, ei voiau tóte acestea prin violenti'a cea mai selbatica. Asie, ei erau selbatici, dara érá selbaticii civilizátii : de-si cu furia prin cutremuru si spaima, ei proclamá dreptatea: ei pareá a fi barbari, si ei érá mantuitori. Dara inamicii loru óre ce voiau? Straini in tíera, dara imbracati si satui din sudórea de sange a pamenteniloru aserviti, ei insistá pentru totu ce e mai neomenescu din evulu mediu, pentru servitute, pentru tortura si pentru mórte cu chinuri; asupritori si omoritori de ómeni dupa forme: acestia erau civilizatii, dara civilizatii barbariei.

Pre cari sê-i preferimu?

Negresitu cá e mai bunu progresulu fără teróre. Dara fiindu acest'a cu nepotintia, si avendu se alegemu între cei d'antâiu si cei de alu duoilea, noi nu ne induoimu unu singuru momentu, a ne pune in sírurile barbariloru civilizati.

Éca cum judecâmu noi pre Horia, si tóte crudimile comise in rescól'a de la 1784.

Nu, Horia nu erá hotiu si ucigatoru; elu erá unu mare tieranu, o rara figura in istori'a desvoltarii ómenesci, una din acele anime mari cari sunt capabili a cuprinde singure in sine tóte dorerile seculare ale unui poporu, si tóte suvenirile lui, si tóte patimele lui cele legitime. Rapitu de suvenirile trecutului, dedarurile presentelui, de patím'a cea dulce a libertatii, de ur'a cea sacra a tiraniei, apuca arma in mane, toti cei asupriti i urméza cu însufletire, si se arunca asupra strainului apesatoriu, cu mai multa patima de câtu inteligintia. Daca intru adeveru Horia erá unu tieranu fâra invetiatura: mintea si anim'a lui cu atâtu e mai mare, câ au sciutu sê se inaltie la ideele umanitatii, si parasitu, sêu celu pucinu ne ajutatu de cei mai de frunte ai natiunii, insocitu numai de tierani, a avutu curagiulu de a se sacrificá pre sine pentru aceste idee. Eu me inchinu cu umilintia si cu respectu memoriei acestui mare tieranu, si memoritoriu Romanu.

Istori'a acestei rescóle de acum 81 de ani nici pana astadi nu e scrisa. Ungurii nu o scriu: ei aru fi doritu ca, din totu ce privesce acêsta rescóla sê nu remana decâtu o vaga aducere aminte de jafurile si omorurile ce au comisu Romanii; apoi si de altmintrea, e cunoscutu cum câ, Ungurii sunt cei mai partiali, cei mai rei istorici. Era Romanii nu cutediá sê o serie. De aci a urmatu câ, noi insi-ne, Romanii din Transilvania, pre candu amblámu la scóla, erámu aprópe de a crede, dupa câte audiamu de la profesorii nostri unguri, câ Horia, ca si Michaiu, nu aru avé altu locu in istoria, decâtu loculu ce se cuvine hotiloru si talharilor celoru famosi. Si déca n'ar' fi intre Romani cine sê serie istori'a de la 1848: dupa cele ce scriu Ungurii chiar' si asta-di, sunt hotie si talharie totu ce facuramu noi si la acestu anu in Transilvania.

Inca din copilaria me interesámu de totu ce se atinge de rescól'a lui Horia. Dara pucine documinte am potutu culege. Bibliotecele erau departe. Archivele unguresci ne erau inchise.

Éca ce potemu presintá deocam-data lectoriloru nostri:

1) Horja und Klotzka, Oberhaupt und Rathgeber der Aufrührer in Siebenbürgen, etc. Karlsburg und Herrmannstadt, 1785. 71 pag. in 8: La inceputu cârtii se afla silhuet'a lui Cristianu, la capetulu ei, a lui Horia si a lui Closca, precum si sigilulu in insemnele lui Horia, facsimilate. Autorele scrierii nu se aréta, dara elu are destula cunoscintia a impregiurárilor tieriei de atunci. Titlulu acestei cârti lu cunosceamu

mai de multu din catalogulu bibliotecei Szechenyiane din Pesta. La 1863 ne indreptaramu câtra onorabilele nostru amicu, d. A. Romanu, profesore la universitatea din Pesta, care binevoí a ne procurá o copia fidele, revediuata de dumnealui însu-si, dupa esemplariulu din Pesta. D. profesore Romanu o si publicase atunci, in traducere, in diuariulu sêu Concordia. — Asta scriere, dupa impregiurâri, e destulu de impartiale din partea unui strainu. Cele ce spune despre planulu lui Horia, de a restabilí Imperiulu Daco-Romanu, precum si despre relatiunile ce ar fi avutu elu cu Romanii din Principate multu ne tememu nu cumva sê fie calumnie de acele-a care Ungurii totudéuna sciú sê le reinoésca la asemeni impregiurâri. Totu asie de pucinu potemu crede in autenticitatea sigilului si insemneloru lui Horia. Pre insemnu stâ scrisu impregiuru: Horia Rex Daciae 1784 Nos pro Caesare. Ér' pre sigilu, de o parte: R. D. Horia 1784; de alta: Horia be si hodinesce, tiér'a plânge si platesce. Horia rex daciae: acést'a ar fi fostu o crime in contra majestâtii, care de siguru n'ar fi remasu ne-atinsa in sentinti'a data asupra lui Horia; sentinti'a inse o cunoscemu, si despre acést'a moneda si titlu nimicu nu memoréza. Apoi, daca cânteculu ce far-meca pana asta-di pre toti Ardelianii:

Horia be la cârcima 'n délu.

Domnii fugu toti din Ardélú.

Haideti feciori dupa mine.

Sê ve 'nvetiu a traí bine,

e unu cântecu romanescu: nu mai incape indoiéla câ versulu:

Horia be si hodinesce,

Tiér'a plânge si plâtesce,

e productulu fantasiei poetice a Unguriloru. — Mai citimu in asta carticica, câ Horia ar fi fostu fratele unui episcopu romanu, care l'ar fi numitu capitánu intr' unu escadronu de husari redicatu de însu-si episcopulu pre sém'a imperatului. Dara n' avemu nici o alta proba positiva intru acést'a. De altmintrea éca ce scrie istoriculu Klein despre episcopulu Aaron din Bistra: „Pe la 1755, cându tinea Maria-Teresia bataia cu Prusulu (Burcusiulu), Episcopulu Aaron de impreuna cu totu clerulu au datu o compania, adica 130 de husari cu arme, cu cai, cu haine si cu tóte cele de trebuintia. Totu preutulu spre redicarea companiei acesti-a au datu câte unu galbinu.“ *)

*) Acte si Fragmente istorice-bisericesci, de Tim. Cipariu pag. 107.

Suveniri si impresiuni de caletoria.

XXVI.

Portulu diferéza pucinu dupa sate. De ordinaru portulu barbatescu este o zeche de panura alba pana la genunchi, croita in clini, ce vinu chiaru la siolduri si sunt cusuti pe de asupra cu sînóre rosie si venete. Totu din astufelu de sînóre sunt facute diverse figuri inainte la peptu. Acestu vestmentu se numesce *siuba* (ital. giubba.) Betrani si teneri, toti pórtá dinainte la breu o téca cu unu cutítu si o furcutia care adese ori au dimensiunea unoru hangere. Téca si-o face fie-care din lemnu de teiu, séu de salcia, si o léga in plumbu, arama séu si argintu.

Ar crede cine-va cá acesti ómeni, la cea mai mica ocaziune vor fi facandu intrebuintiare de cutítele din téca. Din contra, ei s'ajuta cu ele numai in lucruri economice si la mancare. Candu se cérta si se batu folosescu pumni séu alérge la pari din gardu, si cutítele remanu in téca nemiscate.

Junii incingu peste breulu séu sierparulu latu inca alte curele mai inguste batute cu nasturi galbini. Una din aceste curéle o lasa de aterna in forma de arcu din breu in diosu peste sioldu. Tomn'a iern'a si primavér'a, barbatií pórtá unu peptaru fara maneci care se incopcie sub man'a stanga. Acestu peptaru lu pórtá cu lana in launtru séu din afara. Barbatií candu pléca unde va de acasa i-au de gítu o traista de panura, a carei intogmire inse este multu mai eleganta decâtu a traisteloru cunoscute de comunu, cá-ci acoperementulu ei aterna pana din diosu de genunchi, si la capetu are o garnitura de ciucuri, se numesce caciula, si mai multu apare unu vestmentu de elegancia decâtu o asia numita traista. In capu porta de ordinaru pularia, ér érn'a caciula nalta alba séu négra si i dícu caitia. Incaltiamintea sunt opinci, ér in serbatori la cei mai avuti papuci cu tureculu scurtu.

Caracteristic'a portului femeiescu sunt dóue catrintie de panura, care se numescu *oprege*.

Aceste oprege de asupra cá d'o palma sunt tiesute din lana in diverse forme si colori. Acest'a se numesce petecu. D' acestu petecu apoi sunt cusute desu la o lalta fire resucite de lana in totu felulu de colori, cari aterna pe ii'a alba in diosu pana la calcaiu si se numescu ciucuri. La cele mai avute peteculu este tiesutu cu firu si din lana fina. Pe capu porta o invelitóre alba care se numesce propoda; in acésta sémana cu Italienele de la Tivoli.

Ii'a are maneci strimte la pumnu, pe la cotu largi si cusute cu bumbacu coloratu (arniciu) séu cu matase in diverse forme numite *pui*. Asemenea e cusuta la peptu si la gítu. Peste breu se incingu cu o cintura lata tiesuta de lana venata si cu altele mai anguste tiesute fórte gustiosu. Nevestele porta la breu d'a stang'a téca cu cutíte.

Femei'a din ilustratiunea presinte, dupa portu, este din satulu Barasci; cá-ci aici opregele sunt intregi tiesute si numai la capetulu din diosu si putínu pe de laturi au o garnitura de ciucuri mici si desi.

In serbatori iau pe de asupra unu peptaru fara maneci lungu mai pana la genunchi si cusutu cu metasa in felurite forme, ca nescé arabesce.

Iérn'a imbraca o siuba lunga pana la calcaie in form'a unei reverende. La cele maritate e sura, la fetele mari alba, cusuta la peptu cu flori rosi si galbine.

Mai cu séma fetele aparu in acestu vestmentu, ca nisce statue antice de marmuru, si mai alesu atunci, candu pe langa candórea vestmentului ce este semnulu nevinovatiei, se alatura si frumseti'a faciei si flesibilitatea corpului.

XXVII.

Din datini amintescu dóue mai caracteristice: serbatorile *nedeiloru* si cantarea mortiloru.

In totu tienutulu Hatiegului, si d'aici in totu comitatulu Hunedorei dincoce de Muresiu, tóte satele serbéza in anumite dile peste anu asia numit'a Nedeia. Diu'a nedeiei pentru fiecare satu este ficsata si sciuta de comunu cá si o dí de tergu, si este mai cu sama legata de serbatori.

In diu'a in care vre unu satu si serbéza nedei'a, se aduna acolo tóte satele dimpregiuru, betrani si teneri, mergu de demanetia toti la beserica, esu apoi si se ospetéza in cea mai mare veselia. Dupa amédi apoi, dupa ce s'au ospetatu bine se aduna toti la unu locu anumitu in satu, séu afara de satu in o dumbrava langa vr' unu riu. — Aici junii si fetele intindu hore pe érba verde la sunetulu ageru alu unui cimpoiú séu alu unui lautaru betranu, ér' betranii d' alta parte dau róta unui butoiu de vinu si povestescu de tempurile cele bune trecute, séu de cele rele de acumu, séu se amesteca pintre junii dantiuitori, si cauta cu ochi de vulturu, unulu unu june care s'ar potriví mai bine cu Marióra lui, ér' altulu o fetitia care ar poté-o oferí de socia lui Ionasiu alu seu, care inse a

pusu ochii mai înainte pe o ochisfca si se invertesce cu ea de nu atinge pamentul.

Asia e, aici se intelnescu junii cu fetele si-si jóra : unulu altuia prin cuvinte séu cantaturi legatura si credintia pana la mormentu; aici deseori copii tragu dunga peste socotelile parintiloru, ce le-au inceputu cu ani inainte; aici parintii complotéza la olalta, pe candu copii nici nu viséza nimicu, Multe istorii pré interesante suntu legate d' aceste sarbatori, — din cari d' asta data inse nu amintescu nici un'a, pentru cá me temu, cá si altu-felu amu fostu pé lungu in aceste descrieri, cari in scurtu le voiu finí. —

Aceste nedei la fia-care satu tienu 2—3 díle, si satenii respectivi tractéza cu cea mai mare ospitalitate si bunavointia pe toti ospetii fora osabire, si acela se tiene mai onoratu si mai fericitu care are mai multi ospeti in acele díle.

Totu acésta datina se afla si in Banatu, dar sub nume de *ruga*. Prin acésta, precum am observatu mai susu, se comprobéza vechi'a legatura ce a fostu între Tiér'a Hatiegului si între Banatu.

In acestu ténutu mai este si aceea datina d'a cantá pe cei morti si mai cu sama cari au ~~meritu~~ in versta junetiei de la 16—35 ani. — Dupa ce preutulu a finitu comendarea, se punu lunga cosciugu dóue ori patru neveste séu fete mari, cari au vóce mai frumósa si in unu tonu doiosu deplangu sórtea celui mortu. Acestu cantu tiene pana candu peste mortu s'a redicatu mormentulu. — Cu acésta datina au venitu romanii chiar din Roma; dar' in cele mai multe locuri s'a stinsu cu totul. *A. Densusianu.*

—*—

Fét'a capitanului.

Novela rusésca de **Puskin**.

(Urmare.)

I inmanuaiu epistol'a tatalui meu. Cum audí de numele lui, indata se uitá cu o cautatura patrundietóre la mine.

— Ah! Ddieulu meu! — eschiamà — multu e de candu a fostu Andreiu Petroviciu in etatea ta : si acuma ce fiu de tréba are!

Desfacú epistol'a si cetea mereu, candu si candu facandu câte-o observatiune :

„Marite dle Ivanu Carloviciu, sperediú cá Escelentia Ta. . .“ — Ce 'nsemnédia asta! pfui, cum nu i-e rusíne! Da, firesce, ordinea inainte de tóte, dar' totusi asia sê scrie vechiului colega alu seu! . . . „Escelentia

Ta'nu vei fi uitatu. . .“ Hm! . . . „si . . . precumu . . . fericitulu, fii iertatu! — comandantele Mún . . . dar' inca si . . . Carolina . . .“ — Hehe, colega, dar' si-acuma ti mai aduci a minte de nubuniile teneretielor! — Acuma inse sê trecemu la adeca . . . „Escelentiei Tale pre sburdatululu fiu alu meu!! . . . — Hm! — . . . a-lu prinde cu manusi de ariciu*) . . .“ — Ce 'nsemnédia asta? Manusia, de ariciu? Asta dóra e vre-unu proverbriu rusescu! Ce va sê díca, a prinde pre cine-va cu manusia de arici? — díse intorcandu-se catra mine.

— Asta aceea insemnédia — respunseiú cu o fatia câtu se poté mai inocinta, — a fi amicabilu, a nu fi pré aspru, a concede mai multa libertate si a. . .

— Hm! Pricepu . . . a nu lasá multa libertate, . . . Nu! óre nu insemnédia alta ceva? . . . „Cautandu-i pasuportulu“ . . . unde e? . . . Aici me rogu! . . . „si din regimentulu de gardisti din Semenow . . .“ Bine, bine, me voiu ingrigí de tóte . . . Iérta, ca sê te imbratiosiediu ca pre vechiulu meu amicu si cologa“ . . . Da, da! si asia mai departe . . . Apoi dara, iubitululu meu! — díse, dupa ce a cetitu epistol'a si pusé pasuportulu la o parte, — vei merge ca oficiru in regimentulu * * *, si ca sê nu perdi tempulu, demanétiá indata sê pleci la fortaréti'a Belogorscu, unde vei fi sub comand'a lui Miranow; e unu omu fóрте bunu si bravu. Acolo abunaséma vei invetiá serviciulu si disciplin'a adeverata. Orenburgulu nu e pentru tine. Distractiunea nu e folosítóre tenerilor. Adi la prandiú vei fi óspele meu.

— Din ce in ce totu mai reu! — cugetaiu in mine. Ce-mi folosesce cá mai gata in pantecele mamei mele m'au destinatu sê fiu cadetu gardistu? Unde am ajunsu acuma! In regimentulu * * *, si intr' o fortarétiá paresita in marginea pustietatei Chirghizcaisacului.

Am prandítu la Ivanu Carloviciu, langa betranulu seu adjutantu. La més'a lui erá economia stricta nemtiésca, cugetu si caus'a grabnicei tramiteri la statiunea mea, a fostu cá se temea cum-cá va trebui sê aiba la mésa candu si candu cu vre-unu óspe mai multi. — Manedí luaiu remasu bunu dela generalulu si am plecatu spre locu-mi destinatu.

III.

Fortaréti'a.

Fortarétiá Belogorscu e de patru dieci mile rusesci departe de Orenburg. Calea merge pe tiermurile stancóse ale Iaicului. Ap'a inca nu erá inghiatiata, si unde-i intunecóse se scurgeau tristu printra tiermurile acoperite cu néua. De-aci 'ncolo se estinde pustietatea Chirghizului. Me adancii in meditatiuni, cari mai totudeuna erau triste. Viéti'a dela armat'a de granitia nu-mi parea pré atragátóre. Mi-am facutu o inchipuire

*) Proverbriu rusescu, adeca a luá pe cine-va de scurtu.

despre capitanulu Miranow, fitorulu meu principalu si lu inchipuiam ca pre unu betranu robustu, severu, si strictu, care numai despre serviciu are cunoscintia si care pentru ori ce lucru micu e gata sê me judece la pedepsa cu apa si pane. Intre aceste se facea diua. Noi inaintaremu destulu de repede.

— Departe-e inca fortarétî'a? — intrebaiu surugiulu. —

— Acuma nu-e departe raspunse — éca se si vede!

Me uitaiu in tôte partile, sperandu, că voiui vede bastaie inforatôre, turnuri si siantiuri; inse n'am vedutu alta ceva decâtu unu bietu satuti incungiuratu cu garduri. De-o parte erau vre-o trei patru capitie de fenu, de cêca lalta éra o móra de ventu cu aripe lasate a lene in giosu.

— Dar, in catro e fortarétî'a? intrebaiu curiosu.

— Éca, vedi colo! — raspunse surugiulu aratandu spre satuti, si atunci numai decâtu si intraremu in trensulu. La pórtá observaiu unu tunu vechiu, stradele erau strimte si strimbe, casele turtite si mai mare parte acoperite cu paie. Demandaiu, sê mane la comandantele fortaretiei, si intr' unu momentu, caruti'a statú la o casa mica, carea érá pe o inaltîme langa biserica, carea totu ca si acea érá facuta din lemmu.

Nime nu-mi vení nainte. Intraiu in tinda si deschiseiu usi'a unei chilie. Aci siedea la mésa unu invalidu betranu, carele carpiá o uniforma verde cu petecu venetu. Lu rogaiu sê me avisedie la comandantele.

— Intra numai — díse invalidulu — câ-ci ai nostri sunt in launtru.

Intraiu in o chilia sermana, decorata dupa datin'a de demultu. Intr' unu anghiu érá unu stelagiu incarcatu cu vase, pe parete in margine si sub iéga érá acatiata o diploma vechia, apoi pe langa acésta câteva vignete poporale, precumu : „Invingerea lui Custrin si Otsakoff, totu asia si „Alegerea miresei“, precumu si „Inmormentarea motocului.“ La feréstá siedea o muiere betrana, in o scurteica, pe capu involita cu o carpa; ea facea ghiemu pana candu motc'a o tiené unu betranu in uniforma de oficeru.

— Ce poftesci Dta? — me intrebá, fara ca sê se conturbe in lucrare. I díseiu, că vinu spre serviciu si conformu detorintiei mele asiú voi sê-mi facu reverintia la d. comandantele cetátii. Cu acésta me intorseiu câtra betranulu orbu d' unu ochiu, despre carele cuge-tam că e comandantele; — dóm'n'a casei inse mi intrerupse vorbirea invetiata bine de-a rostulu.

— Ivanu Cusmiciu nu-e a casa; s'a dusu la parintele Cerasin : inse totu atáta-e, eu sum soci'a lui. Fii bunu si ocupa locu!

Strigá dupa fét'a de chilia si demandá ca sê vina suboficerulu. Betranulu me mesurá atentu cu ochiulu seu.

— Iertatu-e sê intrebú — díse elu — de ce ai lasatu regimentulu gardistilor?

Eu i díseiu că asia a fostu voi'a guvernului.

— Ba trebuie sê fí facutu ceva, ce nu se cuvine unui oficeru de gardisti! — me vecsá betranulu.

— Dar' ce atáta clevetîre! — intrerupse capitánés'a Vedi că tenerulu e ostenitu de drumu, nu póte sê-si reculéga cugetele tiene-ti man'a dreptu si stimédia pre cei mai mari ai tei! — continuá intorcandu-se catra mine, — dar' nu te necasiesci că te-au tramisu in acestu desiertu grozavu? Dar' nu esti dta neci celu d'antáiu neci celu din urma. Numai rabdare si trecu tôte. Éca Schwabrin acú de cincí ani e la noi : pentru omoru l'au strapusu aci. Ddiu seic că ce a avutu de cugetu. Éca vedi, s'a dusu cu unu locotieninte in capulu satului, sabiele erau la ei, si atunci numai ce se atacara : Schwabrin a strapunsupre bietulu locotieninte si inca inaintea a doi martori. Pecatulu osendesce si pre domni, nu érá in catro, trebuiá sê fie pedepsitu!

In acestu momentu intrá uredniculu (sub oficeriulu), unu cozacu teneru si atletu.

— Maximiciu! díse capitánés'a, ingrigesce-te de cartiru pentru dlu acesta.

— Gata spre servire dómna Vasilissa Iegerowna, raspunse uredniculu, óre n'ar fi bine sê-lu incartirezu la Ivanu Poleshajew?

— Póte că ai nebunitu, Maximiciu, — díse capitánés'a, la Poleshajew si afara de acésta e pré strimtu loculu. Apoi elu mi e si neamu si nu trebuie trecuta cu vederea că noi suntemu stepanitorii lui Du-lu ei cumu te chiama domnule?

— Petru Andreiciu.

— Du pe d. Petru Andreiciu la Semenu Kurow. De si blastematulu acesta mai deunadi a lasatu calulu in gradin'a mea Dar' cum stámu Maximiciu, este ordine si pace pretutindene?

— Multiamita Domnului! raspunse cozaculu, numai caprariulu Pracharow s'a batutu in baia cu Ustinie Pegulinn, pentru o óla de apa calda.

— Esaminéza-ii sê vedi care e de vina. Dar ori si cum, neci unulu sê nu remana nedepsitu. Acuma du-te cu Ddiu Maximiciu. Sê duci la cartiru pre dlu Petru.

Me recomandaiu si uredniculu m'a condusu in o casutia, ce érá mai in marginea fortaretiei, susu pe tiermurile rîului. In o parte a casei locuíá familia Kurow, ceea lalta parte inse o curetîra pe sém'a mea. Asta érá o chilia curata si prin o lada despartíta 'n dóue. Saveljiciu de locu s'a opucatu ca sê faca dispuestiunile trebuintióse, eu éra me uitam prin ferést'a strimta. Inainte-mi se estindea tristulu desiertu. Cam la o parte erau câteva colibe; pe strade fugiau cateva gaini. O baba betrana érá la portitia, tienendu o trocutia 'n mana si chiamá rimatorii, cari raspundeau fórte amicabile.

(Va urmá.)

Concertulu si balulu tenerimei romane din Pesta.

Radiiele cele d'antâie ale sórelui luminédia ferést'a mea; pe strade abia ambla câte unulu doi; in cas'a unde locuiescu, toti dormu inca, numai eu sum trédiu si siedu la mésa spre a descrie placherile noptii trecute. Siedu aice, dar spiritulu meu sbóra ca albin'a sê mai adune vr'o dulcétia din suvenirea acestei nopti. Cele vediute mi-paru o nalucire dulce, par câ m'am tréditu dintr' unu visu incantatoriu. Mititica picatura de apa, te invidiediu! tu esti in stare a reoglindá sórele impreuna cu cerulu, — dar in ram'a cea angusta a unui articolu de foiletonu nu incape tabloulu unei asemenea nopti.

Dar de voiu lungi inca multu introducerea, in urma apoi intru adeveru nu-mi va remané locu pentru descrierea atâtoru frumuseti, deci sê incepemu!

Concertulu si balulu tenerimei romane din Pesta datu in 12. fauru a fostu un'a din cele mai frumóse petreceri in carnavalulu presinte. Sér'a la diumetate la optu sal'a cea mare a puscatoriei erá plina de publiculu numerosu; midiloculu salei lu-ocupá sesulu frumosu, ér de ambe lâturile si dinapoi stetera barbatii între cari avuramu onóre a salutá pe toti deputatii nostri, precum si o multíme de alti deputati de felurite natiunalitáti, apoi alti demnitari romani si neromani.

Concertulu se începú la trei patrare la optu. Mai anfâiu orsiestrulu tenerimei esecutá cu multa desteritate melodiile romane aplicate pe orsiestrulu tenerimei de bravulu june musicalistu d. *Ioane Jancu*. Ochii tistraluceau de bucuria, anim'a-ti palpitá cu fala, vedindu pe acesti bravi juni romani — dintre cari unii se lupta si cu neajunsuri materiale — ce progresu inuimitoru facura in art'a musicala. Inganfatilor ipimicii ai natiunei mele, nu-mi spuneti mie câ Romanulu nu are talentu pentru arta, câ-ci vedeti contrariulu! nu-mai Mecenati ni mai lipsescu.

Spaciulu inse nu me iérta ca sê potu vorbi despre fie-care piesa mai pe largu, amintescu numai câ d. *Paulu Draga* a dechiamatu fórte frumosu poesi'a dlui *Zacharia Antinescu*, intitulata : „Vócea unui orbu.“

Dar éca o fiintia ideala, o juna romana se ivesce pe tribuna! Fruntea ei poetica adumbrita de crinisiori creti, tali'a-i artistica imbracata in doliu de diumetate, pare câ ni infatásiédia gèniulu plangatoriu alu romanimei. Se inchina gratîosu catra publicu. Ce esaltatiune grandiósa, ce aplausu cutrieratoriu! In fine se facú linisce, si tēner'a nostra artista, domnisiór'a *Elisa Circa* luandu a mana laut'a-i sonóra esecutá „*Melancoli'a*“ de *Prume*. Toti ascultaramu cu cea mai incordata curiositate, ochii toturora erau tîntiti a supra virtúosei romane, carea din acelu simplu instrumentu ni scóse tonuri atátu de frumóse si incantátore. De locu la inceputu cu nespusa placere ne si convinserámu, câ in-

sciintiârile corespundintilor nostri despre debutârile domnisiórei *Circa* in provincia n'au fostu esagerate de felu, — nu, câ-ci realitatea intrecú tota asteptarea si intipuirea nóstra. Genial'a artista ne mai incantá inca cu doue piese esecutate cu bravura, dar cea mai mare furóre facura cantecele romanesci. Sensatiunea publiculu la audiulu acestora nu se póte descrie, virtuosulu european *E. Reményi* aplaudá mai antâiu si in tota sal'a n'a fostu neci o mana ori câtu de delicata ca sê nu fia aplaudatu. Si erau multi artisti de fatia. Esaltatiunea ajunse la culme, aplausele nu mai incetara, sal'a resuná de „Sê traiésca“ si „Éljen“uri sgomotóse. Artist'a nóstra avú fragedîmea a le repetá si atunci primí o cununa de lauru legata cu prima natiunala romana. Suvenirea acestei seri va remané nestérta in anemele toturora, câ-ci despre esecutarea canteceilor romanesci de dr'a *Circa* se póte dice, câ

Nu e farmecu si 'ncantare,
Sê te strabata mai tare,
De-ai fi ca pétr'a de tare,
Séu negru de superare.

Intrebaui de stimabil'a artista, câ afara de debutarea in concertulu acesta, mai fericítá-ne-va cu arangiarea unui concertu din partea dsale? Dar nu-mi potú da respunsu positivu. Ni-arú paré reu decumva amu fi lipsiti de asemenea placere artistica.

Rapsodi'a romana de *Sipos* esecutata cu multa precisiune de d. *Stefanu Perianu* asísdere secerá multe aplause. Pecatu câ tempulu inaintandu pré tare, potpourri din arie romane compusu de d. *I. Jancu* nu se potú esecutá. Mai bucurosu amu fi cedatu in loculu acestei piese ariele din pré cunoscut'a opera „*Kunok*“.

Ca nu cumva sê peccatiuescu in contr'a fratîetâti, vi spunu si acea câ s'a dechiamatu si o poesia magiara scrisa de *Jókai Mór* precum audfi — a nume pentru acésta ocaziune; eu inse nu credu acésta, câ-ci autori, carii scriu pentru astfelu de ocaziuni poesii ocazionale totdeauna observédia atáta delicatétia fatia cu respectivii provocatori, de nu le publica inainte, domnulu *Jókai* inse gasi de cuvintia a o publicá cu o dí inainte in — „*Üstökös*“. Cu finea dechiamarei unu vecinu din stang'a mea mi-spuse, câ poesi'a e buna, dar respectivulu o dechiamá reu, — ér altulu in drépt'a mea i respunse, câ dechiamatoriulu a dechiamat'o bine, dar poesi'a e rea, — ér alu treile unu malitiosu observá, câ dieu poesi'a acea e rea, dar si dechiamarea fu rea. Cine avú dreptu? Judece aceia carii fúra de fatia!

In fine concertulu se finí, si dupa diece óre se începú balulu. Alu doile jocu erá „*Roman'a*“. Partea neromana a publiculu, care nu cunoscú inca acestu jocu, lu-privea cu multa placere. Intru adeveru si erá frumosu a vedé, cum domnisiórele nóstre saltau de

gratiosu cu acei juni bravi. Vediindu-le astfelu, cine nu si-ar fi adusu a minte de canteculu poporalu?!

Cātu-e tiér'a unгурésca,
Nu-e ca fét'a romanésca!

Apoi urmara felurite jocuri, valsu, polca tremuratóre, csárdás, polca mazurca in cea mai frumósa frătietate; cvadrilulu se jocà in trei colonuri, dintr' unulu insemnâmu pre urmatórele dame: domn'a Gozsdu, carea si in acestu balu avù fragedímea d'a onorá pe tene-rimea primindu rolulu de domn'a balului, dómn'a Mocioni (Georgiu) n. Somogyi, domn'a Babesiu, dómn'a Vornica, domnisiórele: Gizela Somogyi, Elena Joanovicu, sorórele Zisu, Cristina Hadgi, Ema Stupa, Etelca Pálf, Maria Drázsi. Dómn'a Hodosiu si domnisiór'a Elisa Circa gelíndu nu luara parte la jocu.

— Intre atâte dîne — dîse unu glumetiú catra mine — este si unu dieu.

— Cine? — lu-intrebaiú.

— Dieulu faurilor — respunse elu suridiendu si se duse a conversá cu o domnisióra, carea ar poté emulá cu Vinerea soci'a dieului care in Olimpu portá chiar numele meu.

Stateam radiematu de unu stêlpu, de odata audiú o vóce sirenica dîcandu: „Domnule Mercuriu! Domnule Mercuriu!“ Cu cea mai mare mirare me uitaiú in lături, doríndu a cunósce pe colegulu meu de dieu. Dar langa mine nu erá altu barbatu. O domnisiór'a frumósa se uitá la mine si repetí éra: „Domnule Mercuriu!“ De locu pricepui gresiél'a. Acestei domnisióre numai inainte de acea cu vr'o óra fui recomandatu asiá: „Vulcanu“. Dni'a ei inse invetiandu mitologi'a confundá numele meu cu Mercuriu.

— Mi-pare reu, domnisióra, dar eu nu am numele dieului ce portá epistolele amoróse, — stramosiulu meu erá numai dieulu faurilor.

— Iertati-mi, domnule, v'am confundatu cu Mercuriu.

Pana ce in sala curgea joculu, barbatií carii nu jocau se retrasera in chiliele laterale, ocupandu locu la mesele intinse. Aice vediuramu pe domnii Antonu Mocioni, Georgiu Mocioni, Babesiu, Vladu, Hodosiu, Maniu, Ales. Romanu, Borlea, G. Mihályi, P. Mihályi, Dim. Jonescu, capit. Vornica, Joanovicu scl. dintre neromani observaramu pe domnii Dobrzanschi, Strati-miroviciu, Mileticiu, Bószörményi, Váradi, Damaschin scl.

In pauza siese tēneri romani imbracati in vest-minte tieranescoi jocara „Calusierulu“ intre aplausele publicului. Cu ocasiunea asta pentru prim'a ora se jocá Calusierulu inainte publicului neromanu din Pesta.

Dupa pauza joculu se continuá éra. La impar-tírea medailor din cotilionu unele domnisióre dederá putíntelu sboru si satirei. Asié unu amicu alu nostru, carele curtenesce la tote damele câte cunosce, primí de la un'a unu — fluturu; unu holteiu tomnaticu, carele n'are mai multu decâtu cincí fire de peru in capu, dar cu aceste fire cu o maestria admirabila si-acopere totu capulu — se tredí pe peptu cu o — peruca; unu domnu carele etc. capetá o *steua*; unu literatu fu decoratu cu o carticica pe care erá scrisu: „Nu furá!“

Foculu tienú pana dupa siese, cand apoi toti óspetii se departara, ducand cu sine o suvenire dulce. Decumva descrierea mea nu v'a indestulitu, frumóselor cetitóre, binevoiti a me escusá, si ca sē nu fiti silite a ceti si in anulu vinitoriu numai referad'a mea neperfecta, rogu-ve onorati-ne cu multu pretiuit'a-ve presintia!

Josifu Vulcanu.

✕ Chiaru la inchiarea foiei nóstre primimu scirea placuta, cá comitetulu tenerimeí romane din Pesta oferá doua dieci de galbeni pentru acoperirea speselor de caletoria ale dsiorei Elisa Circa, generós'a nostra artista inse doná acésta suma pentru scopulu filantropicu in favórea careia se arangiá concertulu si balulu de acuma. Acesta fapta maritimósa mai maresce inca stim'a nóstra pentru stimabil'a artista!

Gácitura numerica.

4. 6. 10. 17. 14. 11. 7. Fost'a renumitu si mare;
18. 15. 7. 11. 2. 7. Se 'ncepe cu gratulare;
16. 12. 6. 11. 10. 7. 4. 17. 7. E unu orasiu marisioru;
8. 14. 11. 7. 18. 6. 17. 7. Anutempu incepatoriú;
3. 5. 6. 2. 15. 10. Se cuvine la imperatu;
16. 12. 6. 17. 7. De noi forte-e departatu;
1. 10. 16. 8. 18. Asta tiera-e adorata;
3. 6. 14. 16. 17. 7. 11. 7. E o dí gloriata;
1—18. Unu barbatu pre escelinte
Cu insusíri emininte.

Maria Chesli.

Deslegarea gáciturei din nr. 2:

„C A R N E V A L U“.

Deslegare buna primiramu de la dómnele si domnisiórele Maria Ciacani, Otilia I. Popovicu, Teresia Zsian si de la domnii Ioane St. Siulutiu, Ioane Corhanu, B. Stefanu Popovicu, Demetriu Lacatusiu.

Proprietariu, redactoru respundiatoriu si editoriu: **IOSIFU VULCANU.**

S'a tiparitu in Pest'a 1866. prin Alesandru Kocsi (in tipografi'a lui Érkövi, Galgóczy si Kocsi.) Piat'a de pésci Nr. 9.

Cu esemplare complete mai potemu inca sferbi.